

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ОГЛЯД)

Зозуля Є.В.,

д.ю.н., доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін
Донецький юридичний інститут МВС України

У статті здійснено ретроспективний аналіз формування нормативно-правової бази, становлення та розвитку основних напрямів та форм міжнародного співробітництва МВС із європейськими та міжнародними інституціями у сфері протидії транснаціональними видами злочинності, захисту прав і свобод людини. Акцентується увага на необхідності впровадження європейського досвіду з реалізації програм реформування ОВС з метою приведення їх діяльності у відповідність до європейських та міжнародних стандартів в контексті євроінтеграційного вектору України.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, боротьба зі злочинністю, права і свободи людини, європейська інтеграція, європейські та міжнародні стандарти, реформування ОВС.

Zozulya E.V. / МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММ РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ (ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ ОБЗОР) / Донецкий юридический институт МВД Украины, Украина

В статье осуществлен ретроспективный анализ формирования нормативно-правовой базы, становления и развития основных направлений и форм международного сотрудничества МВД с европейскими и международными институтами в сфере противодействия транснациональным видам преступности, защиты прав и свобод человека. Акцентируется внимание на необходимости внедрения европейского опыта по реализации программ реформирования ОВД с целью приведения их деятельности в соответствие с европейскими и международными стандартами в контексте евроинтеграционного вектора Украины.

Ключевые слова: международное сотрудничество, борьба с преступностью, права и свободы человека, европейская интеграция, европейские и международные стандарты, реформирование ОВД.

Zozulya E.V. / INTERNATIONAL COOPERATION IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE REFORMING PROGRAM OF THE SYSTEM OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE (HISTORICAL AND LEGAL REVIEW) / Donetsk law institute MIA Ukraine, Ukraine

The article presents a retrospective analysis of the formation of the regulatory framework, establishment and development of the main directions and forms of international cooperation of the bodies of Internal Affairs of Ukraine with the European and international institutions in combating transnational forms of crime, the protection of human rights and freedoms. It is carried out historical and legal analysis of the legal and institutional consolidation of the cooperation of Internal Affairs of Ukraine with the relevant law enforcement authorities and international institutions of the European Union and the Council of Europe in the fight against crime and the administration of justice. On the example of the practical implementation of the programs of legal cooperation between law enforcement bodies of Ukraine and the European institutions, it is given the characteristic of the development of cooperation in areas such as ensuring the protection and promotion of human rights, the rule of law, a democratic electoral process, strengthening the rights of women and children, the application of the European Convention on Human Rights, combating the financing of terrorism, money laundering and corruption, fight against illegal migration, reform of the personnel training process.

In the article it is emphasized that the cooperation with European and Euro-Atlantic law enforcement agencies in the sphere of justice and internal Affairs is one of the main aspects of the European integration of Ukraine. It is drawn the attention to the necessity to implement European experience in the realization of the reforming programs concerning internal Affairs bodies to bring their operations into line with European and international standards in the context of European integration vector of Ukraine.

In modern conditions the main objectives of the program, according to which the law enforcement bodies of Ukraine cooperate with European agencies, is to strengthen the capacity of Ukraine in ensuring the implementation of European and international treaties in the sphere of combating crime, the need to obtain more information about European standards in policing, combating crime, protecting public order, implementation of measures on human rights in the activity of law enforcement bodies as a priority in their work, ensure the widest possible access to European scientific resources. Among the priority areas of work there are also the cooperation with the public and civil society organizations.

Key words: international cooperation, the fight against crime, human rights and freedoms, European integration, European and international standards, reforming the bodies of internal affairs.

Інтеграція до європейського політичного, економічного та правового простору визначена в державних та міжнародних документах стратегічним курсом України. Важливою подією в цьому процесі стало підписання 27 червня 2014 року у Брюсселі «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [1].

Співпраця з Європейським Союзом (далі – ЄС), міжнародними інституціями ООН, які опікуються проблемами співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ, є одним із ключових аспектів реалізації євроінтеграційного вектору України. У контексті зазначеного важливою складовою діяльності правоохоронних органів України є співпраця з органами правопорядку інших держав та міжнародними інституціями, які опікуються проблемами забезпечення прав і свобод людини, боротьбою з транснаціональними формами злочинності. Розглядаючи проблему діяльності правоохоронних органів нашої держави щодо

міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, необхідно зазначити, що вивчення становлення та розвитку цього важливого напрямку потребує глибокої уваги вітчизняних науковців.

Питання міжнародного співробітництва правоохоронних органів України у боротьбі зі злочинністю є предметом наукових досліджень вітчизняних та закордонних науковців. Із-поміж наукових доробків слід відзначити праці В. О. Боняка [2], Р. М. Безхлібника, А. І. Берлача, М. Г. Вербенського [3], О. І. Виноградової [4], І. В. Лешукової [5], І. Л. Олійник [6], польського дослідника Т. Серватко [7].

Водночас бракує ґрунтовних праць, присвячених дослідженню співпраці Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) із міжнародними інституціями та організаціями в реалізації програм реформування ОВС України, визначенню місця й ролі структурних підрозділів ОВС у реалізації завдань у цьому напрямку діяльності. Зазначеним зумовлена актуальність теми та її практична значущість для визначення шляхів подальшого

реформування правоохоронних органів у контексті процесів європейської інтеграції нашої держави.

Метою статті є ретроспективний аналіз формування нормативно-правової бази, становлення та розвитку основних напрямів та форм міжнародного співробітництва МВС України із європейськими та міжнародними інституціями у протидії транснаціональним видам злочинності, захисту прав і свобод людини, реалізації програм реформування ОВС України, приведення їх діяльності у відповідність до європейських та міжнародних правоохоронних стандартів в контексті євроінтеграційного вектору України.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що з метою реалізації національної політики поглиблення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю центральні органи виконавчої влади нашої держави у межах своєї компетенції взаємодіють із відповідними підрозділами визначених міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Європейського Союзу (ЄС), Центральноєвропейської ініціативи (ЦЕІ), Південно-Східної європейської ініціативи (ПСЄІ), Ради Євроатлантичного Партнерства (РЄАП), Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Ради Європи (РЄ), Організації Чорноморського Економічного Співтовариства (ОЧЕС), Міжнародної організації з міграції (МОМ), Співдружності Незалежних Держав (СНД), Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова), Міжнародної організації з міграції (МОМ) та ін.

Характеризуючи співпрацю з ООН та іншими міжнародними організаціями у сфері правоохоронної діяльності, забезпечення прав та основних свобод людини, необхідно вказати, що Україна приєдналася до таких основоположних міжнародних документів у сфері прав людини як Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про політичні та громадянські права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання та ін.

Відтак, зазначене покладає на нашу державу відповідні міжнародні зобов'язання, а саме як Сторона згаданих міжнародних договорів Україна має надавати періодичні доповіді щодо їх виконання до відповідних Комітетів ООН. У цих доповідях окреслено наявні основні положення політики держави; заходи, вживані щодо їх упровадження (в числі іншого, на законодавчому рівні); інформація про виконання рекомендацій відповідних Комітетів ООН, визначених у заключних висновках до кожної періодичної доповіді України; статистичні відомості тощо.

Аналізуючи співпрацю правоохоронних органів України з відповідними правоохоронними органами та міжнародними інституціями європейських країн у боротьбі зі злочинністю й здійсненні правосуддя, необхідно зазначити, що системного характеру вона набула після видання Указу Президента України від 11 червня 1998 року за № 615/98, яким було затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС [8]. У подальшому Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС із урахуванням стану виконання пріоритетів, визначених на попередньому засіданні, щороку схвалює пріоритетні напрямки двостороннього співробітництва у рамках імплементації Угоди про партнерство й співробітництва між Україною та ЄС на наступний період.

Історико-правовий аналіз правового й інституціонального закріплення співпраці правоохоронних органів України з відповідними правоохоронними органами та міжнародними інституціями європейських країн в боротьбі зі злочинністю й здійсненні правосуддя свідчить, що співробітництво з ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ є одним із головних аспектів європейської інтеграції України. Спільною Стратегією ЄС щодо України, схваленою Європейською Радою 11 грудня 1999 року, цю сферу співробітництва було визначено як одну із найважливіших [9].

Варто відзначити, що підмурівок для такого співробітництва закладений Планом дій ЄС у галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні від 12 грудня 2001 року, яким передбачений широкий спектр дій, зокрема за напрямками управління кордонами та віз, міграції та притулку, боротьби зі злочинністю і тероризмом, а також у сфері зміцнення судової влади, верховенства права та належного управління. Цей документ сформував розділ «Юстиція, свобода і безпека» Плану дій Україна – ЄС 2005 року. До нього також був доданий План-графік, який давав змогу відслідковувати виконання Плану дій у сфері юстиції, свободи та безпеки [10].

Необхідно зазначити, що правовий і практичний базис для подальшого розвитку відносин Україна – ЄС забезпечений Угодою про партнерство та співробітництво України з ЄС разом із Планом дій «ЄС – Україна», підписаним 21 лютого 2005 року. Це стало ще одним важливим кроком у справі європейської інтеграції нашої держави. Планом дій визначені стратегічні рамки співробітництва, він спрямований на розбудову двосторонніх відносин на основі спільних європейських цінностей та містить перелік пріоритетів як у рамках, так і поза рамками Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та ЄС [11].

До того ж, набувши в листопаді 1995 року членства в РЄ, Україна взяла на себе низку зобов'язань у сфері реформування чинного законодавства на основі норм та стандартів РЄ. РЄ надає підтримку Україні у процесі виконання завдань, спрямованих, зокрема, на проведення внутрішніх реформ у ключових сферах. Варто відзначити, що за взаємодії з органами влади України РЄ успішно здійснила кілька програм співробітництва з Україною, спрямованих на розв'язання таких актуальних питань як забезпечення свободи пересування на континенті, регулювання міграційних потоків на континенті, боротьба із торгівлею людьми.

У подальшому основні напрями взаємодії України та РЄ, зокрема такі як забезпечення прав людини, реформування судової системи, боротьба із корупцією, соціальна єдність, покладені в основу низки Планів дій РЄ для України, які впроваджуються починаючи з 2005 року.

Допомога Україні в рамках Плану дій РЄ для України має форму конкретних проектів, реалізовуваних в Україні для розширення можливостей нашої держави в таких сферах, як забезпечення захисту й розвитку прав людини, верховенства права, демократичного виборчого процесу, зміцнення прав жінок та дітей, застосування Європейської конвенції з прав людини, боротьби проти фінансування тероризму, відмивання грошей та корупції.

Зокрема, План дій РЄ для України на 2015-2017 роки розроблено з урахуванням пріоритетних для України напрямів реформ, а також стану виконання обов'язків та зобов'язань нашої держави, пов'язаних із членством в РЄ, таких як: конституційна реформа; реформа судової системи; реформа кримінальної юстиції та правоохоронних органів; зміцнення демократичного управління та реформа місцевого самоврядування, у тому числі децентралізація; боротьба з економічними злочинами та корупцією; захист прав людини [12]. МВС України в межах своїх повноважень є безпосереднім учасником реалізації зазначених проектів.

Позитивним прикладом практичної реалізації програм правового співробітництва України та європейських

інституцій, упроваджуваних у процесі співпраці, серед іншого, і з МВС України, став спільний Проект ЄС та РС зі зміцнення та захисту прав жінок та дітей в Україні (TRES), який впроваджувався в Україні з 2008 року. Проект спрямований на з'ясування низки потреб – зокрема, на забезпечення гендерної рівності та виконання положень Соціальної хартії (недискримінація, насильство щодо жінок), на захист прав дітей (дитяча праця, жорстоке поводження й насильство щодо дітей), а також захист дітей, зокрема, від ризиків торгівлі людьми й сексуальної експлуатації. Також реалізується програма Moli-UA-2, метою якої є запобігання процесу відмивання грошей в Україні та контроль за діяльністю фінансових органів відповідно до європейських стандартів [13].

До зазначеного, наша держава в напрямку забезпечення прав і свобод людини, правового співробітництва активно співпрацює з низкою Комітетів експертів РС. Серед них Європейський комітет із кримінальних питань (CDPC) (European Committee on crime problems), що є відповідальним за нагляд та координацію напрямків діяльності РС у галузі попередження злочинів та контролю за злочинністю; Комітет експертів із питань застосування Європейської конвенції у сфері кримінального судочинства, головним завданням якого є розроблення напрямів поглиблення міжнародного співробітництва у кримінальних справах та пошуку шляхів розв'язання практичних проблем, окреслених у заявах до конвенцій РС у вказаній сфері.

Розвивається співпраця з Комітетом експертів із оцінювання заходів у боротьбі з відмиванням брудних коштів MONEYVAL. Комітет було засновано у 1997 році для здійснення контролю за ефективністю систем держав-членів РС у боротьбі з відмиванням брудних коштів та фінансуванням тероризму, а також для дотримання відповідних міжнародних стандартів у цій сфері. Такими стандартами, наприклад, є рекомендації FATF, включаючи Спеціальні рекомендації щодо фінансування тероризму й терористичних актів та пов'язані з питаннями відмивання грошей, Конвенція ООН про незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин, Конвенція ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю, відповідні директиви ЄС з попередження використання фінансової системи для відмивання брудних коштів та Конвенція РС про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом.

Саме МВС України ініціювало розробку пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в частині впровадження Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), затверджених у новій редакції на Берлінському засіданні Групи в червні 2003 року, та подальшої імплементації дев'яти Спеціальних рекомендацій зазначеної групи щодо боротьби з фінансуванням тероризму і Резолюції 1373 (2001 рік), прийнятої Радою Безпеки ООН на 4385-му засіданні.

Визначаючи роль МВС України у питаннях співпраці з міжнародними організаціями, необхідно зазначити, що Міністерство бере дієву участь у реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України і відповідно до своєї компетенції є виконавцем майже двадцяти заходів Плану дій «Україна-ЄС», зокрема в галузі «Юстиція, свобода і безпека». Разом із цим, МВС України бере активну участь у роботі Урядового комітету з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Як уже було зазначено вище, сьогодні для України важливим є впровадження євростандартів у всіх галузях діяльності органів державної влади та управління. Найактуальнішим питанням є реформування правоохоронної системи.

Заходи з реформування органів та підрозділів ОВС України є здійснюваними також у рамках виконання щорічних національних програм із підготовки України до набуття членства в НАТО. В основу цього процесу покладено принципи структурної цілісності та оптимізації функціонування системи МВС України, визначення його пріоритетних завдань і функцій, ефективного використання ресурсів, прозорості його діяльності, а також взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності.

Співпраця в рамках зазначених програм дозволяє продовжити підтримку та розвиток співпраці з НАТО, а також застосовувати відповідний досвід правоохоронних органів держав-членів та держав-партнерів Альянсу з питань забезпечення внутрішньої безпеки держави; продовжити виконання програм, якими передбачено співробітництво органів та підрозділів МВС України з правоохоронними органами держав-членів НАТО у справі підготовки підрозділів громадської безпеки та спеціального призначення щодо забезпечення охорони громадського порядку під час проведення масових заходів.

Ще одним прикладом практичної співпраці з європейськими організаціями, які опікуються проблемами впровадження європейських стандартів дій поліції у країнах Східної Європи, стала співпраця у напрямку підвищення рівня психологічної готовності працівників міліції до дій в екстремальних умовах службової діяльності. Для впровадження європейських стандартів дій поліції у країнах Східної Європи, покращення взаємодії працівників правоохоронних органів з населенням, захисту прав громадян, підвищення громадської безпеки, зокрема протидії латентним злочинам, що скоюються на побутовому ґрунті, а також безпеки професійної діяльності працівників у системі службової підготовки було запроваджено використання розроблених інститутом «Відкритого суспільства» (Угорщина) за участю голландських фахівців організацій навчання і тренінгів «Cirquest» навчальних модулів: «Навички спілкування», «Втручання в конфлікти», «Попередження стресу та посттравматичного синдрому», «Застосування вогнепальної зброї», «Дорожньо-транспортні пригоди», «Поліція і жертви», «Сучасні методи роботи поліції» [14].

Україна провадить політику врахування позитивного досвіду, накопиченого країнами ЄС в такій важливій сфері, як етнополітика, а саме у виробленні механізму захисту прав національних меншин [15, с. 21]. У контексті зазначеного важливим напрямком діяльності в реформуванні МВС України є запобігання правопорушенням на ґрунті расизму та нетерпимості. На цьому напрямку МВС України співпрацює з Європейською комісією проти расизму та нетерпимості, до складу якої входять представники всіх 47 країн ЄС.

Ефективно розвивається і співпраця між МВС України та Регіональним представництвом Управління Верховного Комісара ООН із питань біженців у Білорусі, Молдові та Україні (далі – УВКБ ООН) як щодо проблем біженців, так і загалом щодо протидії нелегальній міграції. В рамках цього співробітництва Державний департамент із питань громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України бере активну участь у започаткованій ще у 2001 році УВКБ ООН ініціативі щодо сприяння діалогу з питань притулку й міграції серед країн Східної Європи – Седеркопінгському процесі. Участь у цьому процесі дозволяє представникам відповідних служб МВС України стати активними учасниками міжнародних зустрічей, на яких вони мають змогу висвітлювати міграційну ситуацію в Україні, одержують можливість зорієнтуватись у міграційній політиці світу, обмінятися думками та виробити єдино прийнятну стратегію боротьби з незаконною міграцією.

МВС України також бере участь у фінансованому ЄС проекті «Підтримка діяльності УВКБ ООН у Схід-

ній Африці та Східній Європі», розробленому в рамках регіональних програм захисту. Цей проект під назвою «Проект із регіональної підтримки захисту» у Східній Європі упроваджує УВКБ ООН, і передбачає діяльність у Білорусі, Молдові та Україні. Участь у реалізації зазначених проектів дозволяє більш ефективно вирішувати проблеми, що виникають як у осіб без громадянства, так і у біженців [16].

Завдання розбудови України як демократичної правої держави, входження України в європейські та євроатлантичні структури вимагає комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності ОВС, удосконалення їх діяльності, серед іншого і в питаннях кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників.

Удосконалення кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників міліції як складова процесу реформування правоохоронної системи спирається на розвиток законотворчого процесу та оптимізацію законодавства України в зазначеній сфері. Ця діяльність здійснювалася з урахуванням позитивного вітчизняного досвіду й рекомендацій провідних міжнародних організацій, а саме: РЄ, ЄС, ГАТТ/СОТ. Необхідно зазначити, що експерти РЄ ще у 2006 році, проаналізувавши діяльність ОВС України, надали певні оцінки та відповідні рекомендації, які, зокрема, стосувалися й питань реалізації кадрової політики та професійної підготовки правоохоронців [17]. Прикладом практичної співпраці МВС України із європейськими інституціями став здійснюваний спільно з офісом ОБСЄ в Україні проект «Міліція та права людини: європейський вимір», спрямований на вдосконалення навчальних програм підготовки працівників ОВС з урахуванням європейських стандартів у галузі правоохоронної діяльності.

За сучасних умов із урахуванням досвіду діяльності європейських правоохоронних інституцій та напрацьованих результатів за вищезазначеними напрямками міжнародного співробітництва в українській міліції розпочато масштабну трансформацію, якою передбачено низку заходів, ужиття яких повинно гарантувати позитивний остаточний результат: утворення МВС України як цивільного органу європейського зразка.

В цьому контексті важливого значення має співпраця МВС України з Консультативною місією ЄС з реформування цивільних структур безпекового сектору України (EUAM Ukraine), яка була створена Радою ЄС 22 липня 2014 року на прохання української сторони. Серед основних цілей її діяльності – реорганізація та реструктури-

зація правоохоронних та безпекових служб таким чином, який би дозволив відновити контроль над ними та довіру суспільства [18]. Що стосується співпраці з МВС України, то першочерговим завданням місії ЄС є налагодження робочих стосунків між закордонними представниками та міліцією, співпраця з правоохоронними органами України, орієнтована на більш тісний зв'язок з регіональними представниками для підтримки реформ у галузі нової поліції.

Підсумовуючи, слід зазначити, що революційні зміни, які відбулися в нашій державі, підписання Україною 21 березня 2014 року політичної частини Угоди України з ЄС, надали нового імпульсу процесам реформування системи МВС України в напрямку європейських стандартів правоохоронної діяльності.

Безумовно, реформування системи МВС України є частиною шляху європейської інтеграції. Відтак, у сучасних умовах основними завданнями програм, за якими з європейськими структурами співпрацюють правоохоронні органи України, є зміцнення спроможності України в аспекті забезпечення імплементації європейських міжнародних договорів у сфері протидії криміналу.

Крім того, серед основних завдань, які підлягають нагальному розв'язанню в рамках міжнародного співробітництва з європейськими інституціями на шляху подальшого реформування ОВС України, є необхідність отримання більш детальної інформації з приводу європейських стандартів у роботі поліції, протидії злочинності, охорони громадського порядку, виконання заходів із дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів як пріоритетного напрямку в роботі відомства, забезпечення можливості більш широкого доступу до європейських наукових ресурсів.

Серед пріоритетних напрямків роботи також співпраця з населенням і громадськими організаціями. При цьому необхідно зважати на те, що відносно європейського зразка передбачають невтручання правоохоронних органів у сферу особистого життя, неможливість кримінального переслідування без реальних правових підстав тощо. Також важливою передумовою громадської довіри та підтримки є ознайомлення населення з роботою міліції.

Саме такі принципи закладені в діяльності європейської правоохоронної системи і вони повинні стати дорожньою картою на шляху реформування ОВС нашої держави. Безумовно, багато ініціатив було впроваджено в життя, але за викликом сучасності чимало проблем у правовому полі потребує подальшої спільної уваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27 червня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Боняк В. О. Міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональними злочинними групами / В. О. Боняк // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – 2001. – № 2. – С. 192–197.
3. Проблеми протидії транснаціональній організованій злочинності : наук.-практ. посіб. / [М. Г. Вербенський, Р. М. Безхлібник, А. І. Берлач та ін. ; за заг. ред. к. ю. н, доц., Заслуженого юриста України М. Г. Вербенського] ; МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – 288 с.
4. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза» / О. І. Виноградова. – Харків, 2000. – 20 с.
5. Лешукова І. В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів : Дис... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / І. В. Лешукова. – Х., 2004. – 217 с.
6. Олійник І. Л. Організаційно-правові засади взаємодії міліції (поліції) країн-учасниць СНД у боротьбі з правопорушеннями : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 «адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / І. Л. Олійник. – Ірпінь, 2005. – 20с.
7. Серватко Т. Проблемы борьбы с организованной преступностью в Польше и в Украине : Дисс... канд. юрид. наук по спец. 12.00.08 / Т. Серватко. – К., 2002. – 207 с.
8. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 // Інформаційний додаток до газети «Урядовий кур'єр». – 1998. – 18 червня. – С. 1–3.
9. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України : схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_492
10. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ : Погоджений на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12 грудня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_494

11. План дій Україна-ЄС : затверджений на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, що відбулося 21 лютого 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/kmu/control
12. План дій Ради Європи для України на План дій Ради Європи для України на 2015-2017 роки : Інформація Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unba.org.ua/news/417-news.html>
13. Програми співробітництва з Радою Європи : Інформація Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/203>
14. Про затвердження комплексної програми вдосконалення бойової та психологічної підготовки органів та підрозділів внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 червня 2005 року № 536 / Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області (арх. 233, ф. 20., спр. 1. т. 4, арк. 204–215).
15. Бородінов В. Д. Україна – ЄС : захист прав національних меншин в контексті інтеграційних процесів / В. Д. Бородінов, О. Л. Круподер // Наука. Релігія. Суспільство – 2008. – № 3. – С. 18–23.
16. ООН опікується біженцями та мігрантами – за допомогою МВС : інформація Міністерства внутрішніх справ України // Іменем Закону. – 2010. – № 41. – С. 2.
17. Леплі П. Звіт про оцінку правоохоронних органів України та процесу їхньої модернізації й реформування : PCRED/DGI/EXP (2006) 1969 / П. Леплі, Ф. Боше, Ж. Бурду. – Страсбург, 2006. – 41 с.
18. Консультативна Місія ЄС з реформування цивільного сектору безпеки України (EUAM) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dpsu.gov.ua/ua/activities/euroint/euroint_11.htm

УДК 341.231.14+342.7

ЗАБОРОНА ДОСЛІДІВ НАД ЛЮДЬМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗМІСТУ ПРАВА НА ГІДНІСТЬ

Кожан В.В.,
здобувач кафедри теорії та філософії права
Національний університет «Львівська Політехніка»

У статті досліджено підходи до вирішення проблеми дослідів над людьми, охарактеризовано умови допустимості їх проведення, запропоновано зміни правового регулювання дослідів над людьми.

Ключові слова: право на гідність, досліді над людьми, вільна згода на проведення дослідів, умови проведення дослідів над людьми.

Kozhan V.V. / ЗАПРЕТ ОПЫТОВ НАД ЛЮДЬМИ КАК ЭЛЕМЕНТ СОДЕРЖАНИЯ ПРАВА НА ДОСТОИНСТВО / Национальный университет «Львовская Политехника», Украина

В статье исследованы подходы к решению проблемы опытов над людьми, охарактеризованы условия допустимости их проведения, предложены изменения правового регулирования опытов над людьми.

Ключевые слова: право на достоинство, опыты над людьми, свободное согласие на проведение опыта, условия проведения опытов над людьми.

Kozhan V.V. / BAN EXPERIMENTS ON HUMAN BEINGS AS PART OF THE CONTENT OF THE RIGHT TO DIGNITY / National University Lviv Polytechnic, Ukraine

This article focuses on the issue of experimentation on human beings in the context of the characteristics of the right to dignity. Human dignity is the basic category to characterize the whole system of human rights. However, scientists invest in this concept sometimes different meanings. This article explores various approaches to understanding the concept of «human dignity», the role which assign dignity in theory of law, highlighted the concept of human dignity in different guises in which it appears in jurisprudence. We formulated the concept of the right to dignity; we defined features that characterize this right, particularly focusing on the naturalness of this law, we defined components of the right to dignity and its contents. The article prompted to select the content of the right to dignity of two components: opportunities and prohibitions. As a part of the content of the prohibition of the right to dignity stands experimentation on human beings without their consent. We followed the experiments in place of elements of the right to dignity, illustrated the concept of the experiments, defined categories of persons, who can or can't be experimented, we described conditions admissibility of their conduct. In this article we have shown the need to obtain consent to conduct the experiment on person and substantiated cases where it is possible to obtain the consent of relatives or friends, and the terms of therapeutic experimentation. We examined legal regulation of experiments on human beings of national and international level. We offered the changes of regulation experiments on people.

Key words: human dignity, right to dignity, features of the right to dignity, experiments on human beings, subjects of experimentation, ethical principles of medical research involving human as an object of experiment, free consent to the experiment, therapeutic experimentation, non-therapeutic experimentation, conditions of experiments on human beings.

Актуальність теми. Частина 3 статті 28 Конституції України стверджує, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом [1]. Проте, зважаючи на стрімкий розвиток науки, необхідність у експериментуванні над людьми для визначення корисності різноманітних препаратів тощо зростає. Тому питання експериментування над людьми повинно знайти чітку регламентацію з боку держави на рівні закону.

Питаннями допустимості проведення експериментів над людьми займалися В.Бірштейн, В.М. Корнацький, Д. Катц, А.В. Стефанов та інші вчені.

Метою статті є визначення допустимості проведення дослідів над людьми.

Виклад основного матеріалу. Людина є істота багатаспектна. Окрім ознак, якими вона характеризується як

істота біологічна, тобто приналежна до типу Хордові, класу Ссавці, ряду Примати, яка здатна до життєдіяльності, обміну речовин, розмноження тощо, людині притаманна ще сукупність інших ознак, які вирізняють її поміж особин живого світу. Таким ознаками виступає соціалізація та мораль. Сукупність таких ознак складає собою категорію гідності.

Науковці по-різному трактують поняття «гідність». Тому підходи вчених до визначення гідності можна поділити на декілька груп.

Представники першої групи – суб'єктивістського підходу – розуміють гідність як самооцінку людиною своєї значущості [17, с. 29; 13, с. 127; 11, с. 229-230, 302].

Наступним підходом до інтерпретації гідності є об'єктивістсько-соціальний. Представники цієї групи вва-